

České Budějovice za vlády Jiřího z Poděbrad: Mezi loajalitou a konfliktem se Zelenohorskou jednotou¹

DAVID NYKODÝM

Abstrakt | Abstract

Studie se zaměřuje na postavení Českých Budějovic v době vlády Jiřího z Poděbrad, se zvláštním důrazem na jejich vztah se Zelenohorskou jednotou, která představovala významnou opoziční sílu vůči králi. Analyzuje politické a vojenské výzvy, jimž město čelilo, a zkoumá jeho strategická rozhodnutí, zahrnující jak pragmatickou spolupráci s místními šlechtici, jako byl Jan z Rožmberka, tak i přímé diplomatické kontakty s králem. Příspěvek ukazuje, jak se České Budějovice pohybovaly mezi loajalitou ke králi a vyjednáváním se Zelenohorskou jednotou, čímž si upevnilly své významné postavení v tehdejší komplikované politické situaci.

České Budějovice under the Rule of the King George of Poděbrady: Between Loyalty and Conflict with the Union of Green Mountain

The study focuses on the position of České Budějovice during the reign of the King George of Poděbrady, with particular emphasis on their relationship with the Union of Green Mountain (Zelenohorská jednota), which represented a significant opposition force against the King. It analyses the political and military challenges the city faced and examines its strategic decisions, including pragmatic cooperation with local nobles such as Jan of Rožmberk, as well as direct diplomatic contacts with the King. The article demonstrates how České Budějovice navigated between loyalty to the King and negotiations with the Union, thereby solidifying its significant position in the complex political landscape of the time.

Klíčová slova | Keywords

České Budějovice; Zelenohorská jednota; Jiří z Poděbrad; Jan II. z Rožmberka; Ondřej Puklice
České Budějovice; the Union of Green Mountain; George of Poděbrady; Jan II of Rožmberk;
Ondřej Puklice

¹ Studie je výsledkem projektu specifického výzkumu Vojenské akce Zelenohorské jednoty podpořeného Filozofickou fakultou Univerzity Hradec Králové v roce 2023.

Vztah Jiřího z Poděbrad² ke královským městům v Čechách a dalších zemích České koruny představuje významný prvek politického a správního vývoje českého státu, zvláště s přihlédnutím k historickému kontextu a specifické situaci období Jiřího vlády.³ Navzdory tomu, že po královské volbě dne 2. března 1458 Jiřího z Poděbrad postupně uznala všechna královská města i šlechta v rámci Českého království, tak města v jižních a západních Čechách, zejména Plzeň a České Budějovice, zaujímala vůči jeho vládě nepřátelský postoj.⁴

České Budějovice byly nejvýznamnějším městem v jižních Čechách a sehrávaly klíčovou roli jako středisko obchodu, chráněné mohutným opevněním. Město se svým počtem obyvatel a nemovitostí uvnitř hradeb řadilo mezi deset největších měst v rámci celého Českého království. Významem se České Budějovice blížily metropolím jako byly Praha a Kutná Hora, ale ty je svou velikostí a bohatstvím výrazně předčily.⁵ Není proto překvapující, že král Jiří z Poděbrad věnoval tomuto městu zvýšenou pozornost, zvláště s ohledem na skutečnost, že České Budějovice byly silně katolickým městem s početným německým obyvatelstvem.⁶ Město bylo vystaveno značnému tlaku vycházejícímu ze tří rozdílných, avšak navzájem propojených zdrojů. Prvním z nich byl dlouhodobý a systematický vliv mocného šlechtického rodu Rožmberků, usilujícího o rozšíření své kontroly nad městskou správou a hospodářskými zdroji regionu.⁷ Druhým zdrojem napětí byl politický a ideologický tlak, který vyvíjel utrakvistický král Jiří z Poděbrad, jehož snaha o stabilizaci vlády narážela na rozdílné

2 Studie využila databázi Czech Medieval Sources online, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2023062).

3 Eva BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky Jiřího z Poděbrad k Českým Budějovicím a Plzni*, *Folia Historica Bohemica* 12, 1988, s. 349–382.

4 Ibidem, s. 352.

5 Martin ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns (Pilsen, České Budějovice, Cheb) under the Power of Matthias Corvinus*, *The City and History* 9, 2020, s. 6–44. Politickou oporu Jiřího z Poděbrad představovala především královská města ve středních Čechách, zejména kališnická centra včetně Prahy a Kutné Hory. Kutná Hora v tomto období zažila tzv. druhý rozkvět hor, kdy došlo k částečné obnově těžby stříbra. Tato města byla klíčovými spojenci krále po celou dobu jeho vlády, přičemž jejich podpora zesílila v 60. letech 15. století. Na oplátku za svou věrnost získala významná hospodářská a politická privilegia, což posílilo jejich vliv a postavení v království. E. BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky*, s. 349. K problematice vztahu Jiřího z Poděbrad ke Kutné Hoře v souvislosti s dolováním stříbra podrobněji Viktor POHANKA, *Kutnohorský důlní revír v době poděbradské. K otázce tzv. „druhého rozkvětu Hor“...*, in: Martin Šandera – Zdeněk Beran a kol., *Poděbradská éra v zemích České koruny*, Praha 2016, s. 77–84.

6 Daniel KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice. Budějovický purkmistr a jeho zavraždění 25. května 1467*, České Budějovice 2007, s. 29.

7 Konflikty mezi městem České Budějovice a rodem Rožmberků měly dlouhodobé a hluboce zakořeněné příčiny. Týkaly se především otázek spojených s kontrolou obchodních tras, výběrem mytného a právem na provozování skladů zboží. Podrobněji D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 20.

náboženské postoje. Třetím zdrojem vnitřního pnutí byl silný vliv katolického obyvatelstva města, které bylo často v opozici k zájmům prokrálovské městské rady, což vedlo k dalšímu rozkolu ve společenské i politické sféře města.⁸ Tyto faktory společně vytvářely složitou dynamiku, která výrazně ovlivňovala rozhodovací procesy a strategické směřování městské rady.⁹

Vnitřní poměry Českých Budějovic a vztahy s Jiřím z Poděbrad

České Budějovice měly pod kontrolou řadu okolních vsí, což umožňuje charakterizovat jejich hospodářství jako městský velkostatek.¹⁰ Nicméně není možné hovořit o městském dominiu, jak tomu bylo například v případě nedalekého Tábora, který spravoval přibližně 100 vesnic. Počet obyvatel českého a německého původu byl v Budějovicích poměrně vyrovnaný,¹¹ avšak během vlády Jiřího z Poděbrad došlo k majetkovému vzestupu česky mluvícího obyvatelstva, což vedlo k nárůstu jeho vlivu na správu města.¹² Již od 50. let 15. století se složení městské rady stabilizovalo a nedocházelo k výrazným změnám. Značnou část rady tvořili přívrženci Ondřeje

8 Kromě Rožmberků, kteří ovládali většinu jižních Čech, zde působili také další katoličtí šlechtici, jako Bechyňové z Lažan a Jindřich z Hradce. Města v okolí Českých Budějovic, včetně Českého Krumlova, Netolic, Třeboně a zastavených Prachatic, byla také pod vlivem Rožmberků. Královským městem zůstaly Vodňany a Týn nad Vltavou spravoval Jan z Roupova, stoupenec krále Jiřího. E. BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky*, s. 353. Srov. Robert ŠIMŮNEK, *Páni z Rožmberka 1250–1520. Jižní Čechy ve středověku*, České Budějovice 2011, s. 65–96.

9 Již od počátku vlády krále Jiřího z Poděbrad je prostřednictvím četných listinných pramenů doloženo jeho aktivní zapojení do řešení sporů mezi městskou radou Českých Budějovic a Janem II. z Rožmberka. Srov. „Vyznání ve sporu pánů Rožmberských s Budějovickými o volné jízdy po silnici...“ *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1526*, in: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské (dále jen AČ) VII, , ed. Antonín Rezek, Praha 1887, s. 216, č. 21.

10 Ve druhé polovině 15. století žilo v Českých Budějovicích 3700–4000 obyvatel v cca 400 domech a mezi obyvatelstvem převažovali řemeslníci. E. BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky*, s. 363. Plocha města uvnitř hradeb: 22 ha; Počet poddanských vsí: Mladé, Vráto, Suché, Vrbné, Hlinsko, Dubičné, Šindlový, Dvory, Vesce, Haklový Dvory, České Vrbné a Litvínovice; Počet privilegií od Jiřího z Poděbrad: 6; Počet kaplí a kostelů: 4; počet klášterů: 2 dominikánské. Ladislav ČAPEK, *Město České Budějovice a jeho zázemí ve vrcholném středověku*, Archaeologia Historica 37, 2012, s. 143–164. Srov. Jaroslav ČECHURA, *České Budějovice – příklad vytváření městského velkostatku ve středověkých Čechách*, Jihočeský sborník historický 54, 1985, s. 161–173. Srov. M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

11 Národnostní složení obyvatelstva lze částečně rekonstruovat na základě analýzy jmen zaznamenaných v městských knihách. E. BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky*, s. 362.

12 M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

Puklice a tento trend přetrvával i v 60. letech, kdy její jádro zůstalo rovněž neměnné.¹³

V městské radě měl značný vliv Ondřej Puklice ze Vztuh, katolík, který však sehrál klíčovou roli v zachování loajality vůči králi.¹⁴ Jiří z Poděbrad si byl plně vědom toho, že mít podporu Ondřeje Puklice znamená zajištění přízně celého významného královského města. Často tedy Ondřejovým požadavkům vycházel vstříc.¹⁵ Stejně tak Ondřej Puklice dobře chápal, jaké výhody mu dobré vazby s králem přináší, a tento postoj měl blahodárný dopad na celé město.¹⁶ Listinou z 16. května 1459 Jiří z Poděbrad potvrdil Českým Budějovicím jejich stávající privilegia, zejména práva spojená s úřadem rychtáře, výběrem mýta a správou Příkopního mlýna.¹⁷

Tento (zdánlivě) idylický vztah však neměl trvat dlouho. Od začátku šedesátých let 15. století docházelo k postupnému zhoršování vztahů mezi českým králem a papežskou kurií. Papež Pius II. dokonce označil krále Jiřího za kacíře a v dubnu 1462 vyzval Plzeň a další česká města, aby se postavily proti králi Jiřímu a zachovaly věrnost

13 Personální složení městských rad dokládá dochovaná soudní kniha z let 1396–1525, kterou ve svých pracích extrahovali Karel Pletzer a později Daniel Kovář. Karel PLETZER, *České Budějovice – Královské město na jihu Čech*, České Budějovice 1991. SOKA České Budějovice, Archiv města České Budějovice (dále jen AM ČB), kniha č. 1085 (stará sign. D 2), Kniha soudní 1396–1525. Klíčovou skupinu městské rady šedesátých letech tvořili: Zikmund Kutrer, Ondřej Lišovský, Ondřej Puklice, Ondřej Sova a Mikuláš Wolher. Značnou část konšelů v šedesátých letech tvořili také Petr Dubíker, Hanušek Krumpandrl, a Václav Písecký. Pouze málo zasedali Jan Fridlův, Tomáš Frühauf, Hans Graif, Václav Guldan, postřihač Jan, Jiří ze Dvorů, Hans Kotter, Matěj Kreuspek, soukeník Kroupa, Mikuláš Libovec, měšečník Matěj, Pavel kramář mladší, Hanušek Popp, Mikuláš Popp, Lukáš Potlauner, Václav Schiestl, Prokop Schitter, Georg Spilhaibl, Jan Straboch, Mikuláš Toch, řezník Tomáš, koželuh Václav, krejčí Zikmund a Václav Žižka. D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 29.

14 E. BURKOŇOVÁ, *Vztah královské politiky*, s. 360.

15 Vliv a prestiž Ondřeje Puklice jsou potvrzeny četnými zmínkami o jeho činnosti jako prostředníka v konfliktech a jeho opakovaným jmenováním opatrovníkem již ve 40. letech 15. století. Významný budějovický měšťan Ondřej Prindl pověřil Puklici a Zikmunda Kutrera poručnictvím nad svými dětmi a v listopadu 1460 jim připsal svůj dům, neboť se za něho zaručili ohledně věna jeho manželky. Z dostupných pramenů vyplývá, že Puklice měl značné znalosti právních a majetkových záležitostí. Tyto případy svědčí nejen o jeho výborných vztazích s místními obyvateli a vysoké míře důvěry, kterou mezi nimi požíval, ale také o jeho zapojení do správy města. Poté, co Oldřich z Rožmberka společně s budějovickými měšťany uznal Jiřího z Poděbrad za zemského správce, je Ondřej Puklice znovu zmíněn v souvislosti s návratem do městské rady, kde již v roce 1452 zastával úřad purkmistra. Podrobněji k životu Ondřeje Puklice D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 18. Karel PLETZER, *Násilný převrat v Českých Budějovicích v květnu 1467*, Jihočeský sborník historický 64, 1995, s. 74–83.

16 D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 29.

17 *Codex iuris municipalis regni Bohemiae* (dále jen *CIM*) III, edd. J. Čelakovský – G. Friedrich, Praha 1948, s. 374–375, č. 217. Ke vztahu Jiřího z Poděbrad k Českým Budějovicím srov. František BENEŠ, *Postoj Českých Budějovic ke králi Jiřímu z Poděbrad v letech 1465–1471*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, s. 57–75.

katolické církvi. Papežská bula však nezískala významnější odezvu.¹⁸ O tři roky později, 29. prosince 1465, kontaktoval Plzeň papežský legát, biskup Rudolf z Rüdesheimu, který městské radě předal další papežovu bulu. Jejím prostřednictvím byla Plzeň vyzvána, aby se zřekla loajality vůči panovníkovi, jenž byl povolán před církevní soud do Říma. Jako odměna bylo městu nabídnuto právo volit si nezávisle rychtáře a konšely.¹⁹ Tato nabídka značně znepokojila tehdejšího rychtáře Ondřeje Oremuse, který stál v čele skupiny loajální ke králi Jiřímu z Poděbrad. Oremus se proto vydal do Prahy hledat podporu, avšak během jeho nepřítomnosti došlo v Plzni k nekrvavému převratu. Obyvatelé si zvolili nového rychtáře a rychle najali žoldnéře, aby zabránili případnému znovuzískání města královskými silami. Protože se spiklenci obávali královy reakce, poslali Jiřímu omluvný dopis, v němž zdůrazňovali, že se nemohou postavit proti vůli papeže.²⁰ Zároveň vyslali poselstva do Chebu a Vratislavi s prosbou o pomoc proti královskému vojsku. Po návratu Oremuse s několika stovkami jezdců Plzeň odmítla otevřít své brány. Královské síly, obávající se značných ztrát při útoku na dobře opevněné město, ustoupily k Rokycanům. Oremus nebyl do města vpuštěn ani jako vyjednaváč a jeho majetek byl nově nastolenou městskou radou zkonfiskován.²¹

Papež Pavel II. vyjádřil uznání postoji Plzně tím, že ji oficiálně vzal pod svou ochranu a udělil jí vylepšení městského znaku. Do erbu byl přidán rytíř, symbolizující obranu katolické víry, a klíče svatého Petra. Do města se zároveň přesunula svatovítská kapitula, spolu s jedním z hlavních představitelů ideologického odporu vůči králi Jiřímu, Hilariem Litoměřickým.²² Podstatné však je, že papež Pavel II. podobným způsobem apeloval i na České Budějovice, aby se odvrátily od kacířského krále Jiřího z Poděbrad, přičemž jim jako příklad dával právě město Plzeň. K odtržení města od krále ale nakonec nedošlo, protože purkmistr Ondřej Puklice, oddaný Jiřímu, spolu se svými příznivci dokázal tento nátlak dočasně odvrátit a společně s městskou radou se rozhodli obsah papežské buly před obyvatelstvem Českých Budějovic zamlčet. Konšelé se obávali, a to oprávněně, že zveřejněná bula by mohla vyvolat nepokoje.²³

18 František BENEŠ, *Význam odboje města Plzně proti králi Jiřímu Poděbradskému pro české dějiny v době poděbradské. Úvaha jako příspěvek ke studii o postoji měst zemí české koruny k politice krále Jiřího Poděbradského v letech 1465–1471*, *Minulostí Západočeského kraje* 7, 1970, s. 279–288.

19 Obsah buly srov. *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad. Část II. Od r. 1450–1526*, ed. Josef Strnad, 1905, s. 113–114, č. 127.

20 Znění omluveného listu srov. *Listář královského města Plzně*, s. 120–121, č. 132.

21 M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

22 Ibidem. Srov. *Listář královského města Plzně*, s. 138, č. 153. Podrobněji k Postavě Hilaria litoměřického Miloslav POLÍVKA – Josef HEJNIC, *Plzeň v husitské revoluci*, Praha 1987.

23 Papežská bula adresovaná Českým Budějovicím byla značně agresivní a přidělovala Ondřeji Puklicovi nemalé starosti. Přestože byl sám i velká část města oddanými katolíky, Puklice zároveň silně podporoval českého krále. Srov. D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 29.

Vstup města do Zelenohorské jednoty

Kromě konfliktů s papežskou kurií se král Jiří musel nyní potýkat s dalším vážným ohrožením, které vzešlo přímo z domácí scény. Česká katolická šlechta, soustředěná kolem Zdeňka ze Šternberka, vytvořila mocenskou koalici známou jako Zelenohorská jednota. Podle ustavující listiny z listopadu 1465 a dalších právně závazných dokumentů si tato politická aliance kladla za cíl obranu katolické víry, kterou údajně potlačoval a znevažoval kacířský král Jiří a jeho úředníci.²⁴ Usilovali o získání podpory královských měst, která byla známá svou početnou katolickou komunitou, přičemž Plzeň o toto spojení velmi stála.²⁵ Zelenohorská jednota pak obdobnou loajalitu očekávala i od Českých Budějovic, které zvolili jako místo jednání o smíru s příznivci krále, které se uskutečnilo ve dnech 9. – 11. března 1466. Do města přijeli představitelé katolické šlechty a zároveň byli přítomni vyslanci sněmu konaného v Praze, kteří tlumočili královi ochotu dosáhnout urovnání konfliktu. Ačkoli obě strany deklarovaly zájem o dohodu a vyjadřovaly, že jim záleží na obraně zemských práv a svobod, nedokázaly dojít ke konsenzu. Následně se členové Zelenohorské jednoty sešli o šest týdnů později na hradě v Roudnici, vlastněném Zdeňkem ze Šternberka, kde přijali papežské poselství, jež je utvrdilo v přesvědčení, že mají v odporu vůči králi Jiřímu z Poděbrad pokračovat. Zásadní změnou byla absence Jana II. z Rožmberka. Rožmberk totiž skutečně usiloval o mírové řešení a kritizoval jednotu za její neochotu přijmout královi benevolentní nabídku, což radikálnější členové považovali za zradu.²⁶

Tento akt vedl k překvapivému sblížení Jana II. z Rožmberka s přívrženci Puklice, což je pozoruhodné vzhledem k jejich dřívějším sporům, které sahají až do padesátých

24 Zelenohorská jednota získala zásadní ideologickou i právní podporu již 8. prosince 1465, kdy papež Pavel II. vydal bulu, která zbavila české poddané povinnosti věrnosti vůči Jiřímu z Poděbrad a vyzvala je k vypovězení poslušnosti tomuto údajně kacířskému panovníkovi. Je důležité poznamenat, že náboženský argument si jednota zvolila za hlavní záminku až poté, co zjistila, že její světské cíle nenalezly podporu mezi evropskými panovníky ani církevními autoritami, a to jak finanční, tak vojenskou. Toto zjištění bylo pro jednotu klíčové, protože si plně uvědomovala, že nedisponuje dostatečnými prostředky pro přímý konflikt s králem a že zahraniční pomoc byla nezbytná pro jejich úspěch. Podrobněji Martin ŠANDERA, *Zelenohorská jednota. Stav poznání, otázky a úkoly*, in: Poděbradská éra v zemích České koruny, s. 172–184.

25 M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

26 D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 30.

let 15. století.²⁷

Uvnitř Českých Budějovic nepanovala shoda ohledně postoje vůči králi, který byl papežem prohlášen za kacíře. S rostoucími úspěchy Puklice narůstala také zášť jeho oponentů. Ačkoli rod Klariců již neměl ve městě vliv, stále zde působila řada měšťanů německého původu, kteří po husitských válkách a znovu v padesátých letech ztratili svou politickou moc. Tito měšťané však zůstávali ve městě a trpělivě vyčkávali na příležitost k obnovení svých mocenských pozic. Jejich nespokojenost dosáhla vrcholu, když konšelé v čele s Ondřejem Puklicí záměrně zatajili papežskou bulu, která exkomunikovala krále Jiřího z Poděbrad.²⁸ Duchovenstvo sehrálo v tomto napjatém období významnou roli, přestože farář Ondřej zpočátku váhal se zapojením do spiknutí.²⁹ Nakonec však umožnil, aby se schůzky Pukliceho odpůrců odehrávaly na faře. Dne 24. května kazatel Václav Mondl veřejně přečetl v kostele sv. Mikuláše dosud utajovanou bulu papeže Pavla II. Purkmistr a jeho stoupenci reagovali tím, že se pokusili využít Mondlovy návštěvy kostela sv. Prokopa na předměstí a zabránit mu v návratu do města, ale jejich krok situaci pouze dále vyhrotil.³⁰ Dne 25. května 1467 zaútočil ozbrojený dav vzbouřenců na dům purkmistra Ondřeje Puklice. Při útoku byl Puklice těžce zraněn a následně uvězněn ve sklepení radnice, kde po šesti dnech zemřel. Spolu s ním byli internováni i jeho nejbližší stoupenci, kteří měli být podrobeni mučení a následně popraveni. V situaci, kdy město postrádalo kata, někteří spiklenci dokonce sami nabízeli, že zajatcům setnou hlavy.³¹

Vášně však rychle utichly a pocit triumfu na konci května roku 1467 u nových

27 Jedním z výrazných příkladů je případ, kdy tehdejší budějovický rychtář Řehoř Klaric, jako představitel opozice mezi měšťany, veřejně podpořil zájmy Rožmberků. Tato podpora však narazila na odpor Puklicových stoupenců, kteří jej okamžitě umlčeli, což vedlo k jeho společenskému pádu. V prosinci 1455 byli Klaricové, a to pod nátlakem, donuceni se vzdát budějovického rychtářství, a o rok později, v roce 1456, prodali polovinu rychty městské obci. Druhou polovinu rychty vlastnil jeden z Puklicových klíčových stoupenců Zikmund Kutrer. Tato událost byla pro Puklici a jeho příznivce zásadní, neboť posílila jejich mocenské postavení v městské samosprávě. Klaricové, jejichž rod zastával úřad rychtáře v Českých Budějovicích více než 150 let, se stáhli z veřejného života a uchýlili se na rožmberská panství. Robert ŠIMŮNEK, *Právní systém šlechtického dominia v pozdním středověku. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 363.

28 Dlužno dodat, že zpráva o bule přesto pronikla mezi obyvatele města a způsobila nepokoj. Představitelé města v čele s Ondřejem Puklicí si byli dobře vědomi závažnosti situace a rozhodli si vyjednat spojení s Janem z Rožmberka, což pro Rožmberka znamenalo ztrátu přízně katolické církve. Pro Ondřeje Puklici však toto spojení znamenalo naději na uklidnění situace, a proto bylo domluveno setkání, ke kterému již nejspíš nedošlo. D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 33. Zikmund Kutrer byl navíc Puklicův švagr, Ibidem.

29 M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

30 Karel PLETZER, *Dr. Václav Mondl z Budějovic*, Jihočeský sborník historický 60–61, 1991–1992, s. 85–87.

31 Jeho syn Jan sepsal *Tragoedia Andreae Puklicz Budvicensis. Filius patrcem occisus*. Podrobně D. KOVÁŘ, *Tragédie Ondřeje z Puklice*, s. 30.

přísežných rychle vyprchal. Museli učinit závažné rozhodnutí, a sice jakým směrem se město bude dále ubírat. Zprávy o kapitulaci prvních hradů odbojných katolických šlechticů, obléhaných královským vojskem, vyvolaly mezi vzbouřenci obavy z královy odvety. Vrazi se pokusili ospravedlnit své činy před Jiřím z Poděbrad a tvrdili, že žádné spiknutí neexistovalo a Ondřej Puklice zahynul při náhodné potyčce.³² Díky přímluvě Jana II. z Rožmberka, který se obával, že nynější situace by mohla město vehnat do náruče Zelenohorské jednoty, král pachatelům odpustil, protože město vyjádřilo ochotu i nadále stát na jeho straně v boji proti odbojným katolickým šlechticům.³³

Rozhodnutí nové městské rady zachovat věrnost králi Jiřímu z Poděbrad se nesetkalo u Zelenohorské jednoty s kladnou odezvou. Většinově katolické České Budějovice byly považovány představiteli Jiřího opozice za svého přirozeného spojence. Svého úsilí přimět město i Jana Rožmberka, aby se přidali na jejich stranu, se však nevzdali snadno a zvolili pro dosažení svých cílů následující postup. V případě Rožmberka šlo o vojenské útoky na jeho panství a České Budějovice byly vyzývány písemně s předstíranou starostí o jejich osud. Zdeněk ze Šternberka sám adresoval městské radě dopisy, ve kterých jim připomínal papežskou bulu a exkomunikaci uvalenou na Jiřího z Poděbrad. Domluvné a varovné listy se mýjely účinkem. Jako mnohem úspěšnější se ukázal být vojenský a církevní nátlak na Jana z Rožmberka.³⁴ Jeho vojsko se plně soustředilo na neúspěšné obléhání Jindřichova Hradce, což dalo Zdeňkovým žoldnéřům příležitost k nájezdům z rakouské Weitry na špatně bráněná rožmberská území. Během těchto výpadů se jim podařilo dobýt Nové Hrady a Trhové Sviny. Rožmberk tím utrpěl značné ztráty, a jeho finanční situace se kvůli nákladům na válku dramaticky zhoršila.³⁵ Ještě vážnější následky přinesla církevní klatba a interdikt, které zasáhly celé jeho panství. Hledal proto možnost, jak válku ukončit a zlepšit své nezáviděníhodné postavení. Mír se Zelenohorskou jednotou uzavřel Českém Krumlově dne 9. října. Do týdne od pak odvolal své vojsko od Jindřichova Hradce.³⁶

32 M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

33 Z pohledu Jana z Rožmberka i města České Budějovice se jednalo o pragmatické rozhodnutí. Král Jiří dosáhl významných vojenských úspěchů, a i přes odhodlání potrestat viníky odpovědné za vraždu Ondřeje Puklice, zvolil projev velkorysosti. České Budějovice se v tomto kontextu neomezily pouze na podporu Jana z Rožmberka, ale podnikly vlastní iniciativu a vyslaly k panovníkovi samostatné poselstvo. *CIM III*, s. 511–512, č. 296.

34 Jeden z dopisů Zdeňka ze Šternberka adresovaný Janu z Rožmberka AČ VII, s. 278–279, č. 131. Dále dopisy neznámého kněze adresované Janovi s informacemi, že pro jeho náklonost k Jiřímu z Poděbrad jej soudí v Říme. *ibidem*, s. 281, č. 136.

35 Jan z Rožmberka připomíná Jindřichovi z Hradce a Zdeňkovi ze Šternberka, že jejich vojska plní jeho panství – *ibidem*, s. 283, č. 140. Ke zhoršující se finanční situaci Jana z Rožmberka podrobněji Josef PELIKÁN, *Rožmberské dluhopisy z let 1457–1481*, Praha 1953.

36 Karel PLETZER, *České Budějovice za Matyáše Korvína (1468–1479)*, *Minulost a současnost Českých Budějovic. Studie a materiály* 1, 1969, s. 20.

Tato skutečnost přirozeně vychýlila rovnováhu sil mezi Zelenohorskou jednotou a Českými Budějovicemi ve prospěch králových odpůrců. Zdeněk ze Šternberka rychle využil oslabení Rožmberka a s oddílem křižáků se přiblížil k Českým Budějovicím. Otevřeně vyzval měšťany, aby mu otevřeli brány, což však bylo rázně odmítnuto, a tak se Šternberk stáhl neúspěšně zpět. Městská rada nadále pevně trvala na své loajalitě ke králi Jiřímu, navzdory několika dalším neúspěšným pokusům o nátlak ze strany Zdeňka ze Šternberka.³⁷ K vyvrcholení došlo v neděli 14. února 1468, kdy papež vyhlásil nad Českými Budějovicemi interdikt. Kostely ve městě musely být uzavřeny a nesměly být vykonávány křty, svatby, zaopatřování a pohřby. Několikaměsíční klatba na obyvatele doléhala velmi těžce a měla na morálku obyvatel města drtivý dopad. Město již bylo ochotné změnit svoji politiku, jen aby byl interdikt zrušen co nejdříve. Městská rada dále postupovala pragmaticky a nedala svůj postoj najevo hned. Oficiální stanovisko města změnila až měnící se aktuální politická situace v království. Král Matyáš postupně ovládl celou Moravou odkud se válka přesouvala do jižních Čech. Po jeho vojenských úspěších to vypadalo jako otázka času, kdy bude Jiří poražen a otevřené přihlášení ke straně jeho protivníků nebude pro město rizikem. Finálním potvrzení o měnícím se směřování země pro českobudějovické byla červencová porážka poděbradského vojska Janem ze Šternberka u Vodňan.³⁸

Dne 20. srpna 1468 v Olomouci Rudolf z Rudesheimu, tehdejší vratislavský biskup, spolu se Zdeňkem ze Šternberka oficiálně oznámili, že město České Budějovice bylo přijato do Zelenohorské jednoty.³⁹ O dva dny později byla uzavřena podobná smlouva i se zástupci Jana z Rožmberka, který ji potvrdil v Českém Krumlově dne 31. srpna.⁴⁰ Teprve po roce vytrvalého nátlaku se katolické straně podařilo získat na svou stranu nejen nejvýznamnějšího šlechtice Jana z Rožmberka, ale i nejdůležitější královské město na jihu Čech, České Budějovice. Pro Jiřího z Poděbrad to znamenalo obrovskou ztrátu a zásadní změnu poměru sil v jižních Čechách ve prospěch jeho odpůrců. Dne 30. srpna bylo v Českých Budějovicích oficiálně oznámeno zrušení interdiktu. Do města přijel, s nejvyššími poctami a doprovázen 200 jezdci, vůdce Zelenohorské jednoty a nejvýznamnější český stoupenec Matyáše Korvína, Zdeněk ze Šternberka.⁴¹

37 Budějovičtí sice legátovi Lorenzu Roverellovi v tajnosti přislíbili, že se od Jiřího odvrátí, avšak s tímto krokem nespěchali. Nechtěli zbytečně riskovat, protože vraždou Puklice již dosáhli svého cíle a jejich zisky se zdály být dostatečně zabezpečené. M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

38 K. PLETZER, *České Budějovice*, s. 22.

39 SOKA České Budějovice, AM ČB, inv. č. 111, sign. II/42.

40 AČ VII, s. 349–349, č. 266.

41 SOKA České Budějovice, AM ČB, *Codex diplomaticus Budwecensis*, 53. Martin ŠANDERA, *Imperial Cities and the Second Hussite War (1467–1471). Using the Example of Nuremberg: Efforts to Support the Imperial Cities in the War against the Bohemian King*, *The City and History* 12, 2023, s. 27–45.

Dne 2. a 6. září byly na radnici sepsány dokumenty, jimiž České Budějovice formálně potvrdily své závazky vůči katolické straně a přijaly Matyáše Korvína jako svého ochránce, zatímco Zdeňka ze Šternberka uznaly za nejvyššího hejtmana.⁴²

Město ve službách odpůrců Jiřího z Poděbrad

Přechod města na stranu katolíků nebyl samozřejmě omezen pouze na oficiální prohlášení, ale zahrnoval i poskytování vojenské podpory. V polovině září, jen krátce po oznámení připojení k Zelenohorské jednotě, České Budějovice spolu s Janem z Rožmberka a jeho vazaly odpověděly králi Jiřímu.⁴³ Dne 3. května 1469 byl Matyáš Korvín zvolen českým králem zástupci Zelenohorské jednoty v olomouckém dómu sv. Václava, a to za přítomnosti moravských, slezských a lužických katolických stavů. Slavnostního aktu se rovněž zúčastnili i zástupci Českých Budějovic, kteří se zavázali přijmout do města Matyášovu vojenskou posádku.⁴⁴

Jízdní žoldnéři, kteří patřili k doprovodu Zdeňka ze Šternberka, zůstali ve městě i po jeho odjezdu, pravděpodobně jako symbolická ochrana Českých Budějovic. Později se k nim připojil oddíl křižáků, kteří na výzvu papeže bojovali proti Jiřímu z Poděbrad a jeho příznivcům již dva roky. Přestože byli křižáci formálně na katolické straně, jejich přítomnost nebyla vítána ani mezi katolíky. Tito zahraniční žoldnéři si vůči místnímu obyvatelstvu počínali bezohledně, což potvrzovaly hrůzné pověsti, které se o nich šířily – a to zcela oprávněně. Krátce po jejich příchodu do města došlo k útoku na křižáky ze strany spojenců – českobudějovických a lidí Jana z Rožmberka.⁴⁵ Při jednom z výjezdů z města byl anglický hrabě Jan Rod z Winshorne, velitel křižáckého oddílu, napaden skupinou žoldnéřů. Rychlým únikem se mu podařilo zachránit a vrátit zpět za městské hradby. Křižáci proti tomuto incidentu vznesli ostrou stížnost k městské radě. Celý konflikt byl nakonec pravděpodobně urovnán díky zásahu Zdeňka ze Šternberka.⁴⁶ Anglický hrabě se svým oddílem opustil České Budějovice na počátku roku 1470.

42 *Výtahy z listin rozličných od r. 1371 do 1471*, in: *AČ III*, ed. František Palacký, Praha 1844, s. 577, č. 787.

43 *AČ VII*, s. 354, č. 276.

44 Představitelé Plzně a Českých Budějovic byli jediní zástupci českých měst, kteří připojili své hlasy k volbě Matyáše K. za českého krále. M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

45 „Budějovičtí žádají purkrabího Konrada z Petrovic, aby lidé pána jeho, kteří oloupili křižáky Budějovickým na pomoc táhnoucí, věci pobrané těmto zase navrátili. Služba naše tobě, slovutný příteli milý! Jakož tobě tajno nenie, kterak někteří služebníci naši tudíž i lidé páně s nimi křižovníky, ješto nám sem na pomoc přijeli a přišli, zúpili, páně Mti i nám k hanbě nemalé...” dle: *Druhý dodatek k dopisům rodu Rosenberského*, in: *AČ XXI*, ed. Josef Kalousek, Praha 1903, s. 358–359, č. 163.

46 Zdeněk ŠIMEČEK, *Angličtí křižáci v Českých Budějovicích r. 1469*, Jihočeský sborník historický 26, 1957, s. 14.

Město však nezůstalo bez posádky na dlouho. Král Matyáš téměř okamžitě po odchodu křižáků vyslal do Českých Budějovic silný oddíl o 600 jezdcích pod velením Zdeňka ze Šternberka. Krátce poté dorazil další posilový oddíl čítající 400 jezdců. Většinou šlo o polské žoldnéře.⁴⁷ Spolu s nimi byli posláni také uherští minciři, kteří měli za úkol skoupit staré české groše a razit z nich mince horší kvality, ze kterých měl být následně posádce vyplácen žold.⁴⁸ Zásobování velkého vojenského oddílu představovalo pro město značný problém. Žoldnéři působili v okolí značné škody a po odchodu Zdeňka ze Šternberka napadli také Trhové Sviny, které patřily do Rožmberkova panství. Při těchto nájezdech nešlo jen o zabírání zásob, ale docházelo i k ztrátám na životech, přičemž vojáci nerozlišovali, zda se jedná o spojence či protivníky. Žoldnéřům velel český hejtman Jan Bílý. Rožmberk se proto obrátil na Matyášova nejvyššího písaře zemských desek, Jana Tluksu z Vrábí, který měl své sídlo v Českých Budějovicích, a žádal ho o zásah proti polským jednotkám.⁴⁹ Tato stížnost, předaná prostřednictvím Zdeňka ze Šternberka, nakonec dospěla až k Matyášovu dvoru.⁵⁰ V reakci na ni král vyslal do města nového královského hejtmána, Markvarta z Rakovic, který předtím sloužil jako Šternberkův hejtman v Jindřichově Hradci.⁵¹

Po královském zásahu byl Jan Bílý propuštěn a následně se vrátil do Českých Budějovic, kde začal působit jako Markvartův asistent. Pod Markvartem se situace ve městě výrazně zlepšila, pravděpodobně díky efektivnějšímu zajištění zásobování. Markvart také dokázal komunikovat s městskou radou s větší autoritou než jeho předchůdce, Jan Bílý, přičemž si však neosvojil tvrdý přístup vojenské diktatury. Městská rada uvítala jeho příchod s velkou úlevou, zvláště když v červenci 1472, po uzavření příměří mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským, došlo k výraznému snížení počtu polských vojáků ve městě, což mělo zůstat nezměněno až do roku 1477.⁵²

Závěr

České Budějovice během vlády Jiřího z Poděbrad projevily značnou míru pragmatismu a politické flexibility. Vztahy města se Zelenohorskou jednotou byly složité a v mnohém reflektovaly proměnlivé politické prostředí doby. Budějovice se sice formálně přidaly

47 K. PLETZER, *České Budějovice*, s. 27.

48 *Psaní česká krále Matjáše Uherského*, in: AČ VI, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 46–47, č. 4. K tématu českobudějovické mincovny srov. Lubomír NEMEŠKAL, *Českobudějovická mincovna v letech 1569–1611*, České Budějovice 1969.

49 *Dopisy rodu hradeckého a rosenberského 1471–1475*, in: AČ VIII, ed. Josef Kalousek, s. 31–31, č. 430.

50 AČ VIII, s. 31, č. 432.

51 *Psaní rozličných osob z r. 1471 a násl.*, in: AČ V, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 314–315, č. 5.

52 M. ŠANDERA, *The Bohemian Royal Towns*, s. 6–44.

na stranu katolíků a Zelenohorské jednoty, ale jejich rozhodnutí nebylo motivováno ideologickou loajalitou, nýbrž snahou zajistit si ochranu a stabilitu v době, kdy hrozily neustálé vojenské konflikty. Přijetí Matyáše Korvína za ochránce a spolupráce s klíčovými vůdci jednoty, jako byl Zdeněk ze Šternberka, ukázaly na pragmatickou snahu města manévrovat mezi mocenskými silami. Město dokázalo využít svých strategických vztahů, aby si zajistilo co největší míru autonomie a minimalizovalo dopady války na své obyvatele. Ačkoli vojenské posádky způsobovaly problémy, Budějovice našly cestu k urovnání konfliktů a zajištění relativního míru. Celkově se tedy České Budějovice profilovaly jako město, které svou politiku stavělo na pragmatickém hodnocení situace, využívajíc okamžitých výhod, aniž by se příliš vázaly na dlouhodobou loajalitu k jedné straně. Tento přístup jim umožnil zajistit nejenom svou bezpečnost, ale i stabilní postavení v proměnlivé době.

Autor | Author

David Nykodým

Historický ústav

Filozofická fakulta

Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové III

Česká republika

david.nykodym@uhk.cz

ORCID: 0009-0000-9293-7076

Mgr. David Nykodým (*1989) vystudoval historii na Historickém ústavu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, kde nyní působí jako doktorand. Ve svém výzkumu se věnuje královským městům v pozdním středověku. Tématem jeho disertace jsou kutnohorské elity v éře Jiřího z Poděbrad. Publikoval práce o městské správě v Kutné Hoře za vlády Jiřího z Poděbrad a urbánní historiografii z druhé poloviny 20. století.

Historia Aperta published by Philosophical Faculty University of Hradec Králové.

ISSN 2788-0702 (Print) ISSN 2788-0710 (Online)

Platinum / Diamond Open Access model.

Articles published in Historia Aperta are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Summary

The study focuses on the political and military position of České Budějovice during the reign of George of Poděbrady, emphasizing the city's relationship with the Union of Green Mountain (Zelenohorská jednota). Although the city remained loyal to King George for a long time, primarily due to his protection and stable governance, it eventually shifted to the Catholic side under the pressure of the Union and changing political circumstances. A key moment was the murder of the city's mayor, Ondřej Puklice, who was loyal to King George, which opened the door to reconsidering the city's political orientation. However, České Budějovice hesitated for a long time and acted pragmatically to minimize the risks associated with this shift. Ultimately, the city's alignment with the Union was the result of prolonged pressure and pragmatic calculations aimed at securing the city's safety and gaining advantages within the emerging power structure. Although the city remained on George's side for an extended period, its interests eventually aligned with opposition forces, which helped solidify its position in the region.